

EIZ U MEDIJIMA

KOLOVOZ 2015.

ZEMLJA ZNANJA

TUŽNO STANJE VISOKOG OBRAZOVANJA DANAS

Kako je i zašto fakultet postao nova srednja škola?

Autor: Kristina Turčin

Prije četrdesetak godina samo je 3,6 posto stanovnika imalo fakultetsko obrazovanje. Danas 97 posto djece završava srednju školu, a devet od deset njih upisuje fakultet

Neja Markičević/CROPIX

Najvažnije je da završiš fakultet. Onda si siguran da ćeš dobiti posao, i to dobar i pristojno plaćen posao, koji će tebi i tvojoj obitelji omogućiti ugodnu egzistenciju - bila je mantra roditelja rođenih sredinom prošlog stoljeća, koji su "činili sve i davali sve od sebe da im dijete završi studij".

Njihovi su pak roditelji dvadesetak godina ranije davali sve od sebe da im djeca završe srednju školu - ona je bila garancija za dobivanje posla i osiguranje egzistencije bez obavljanja najtežih fizičkih poslova.

Međutim danas, srednja škola - s izuzetkom pojedinih obrtničkih škola koje, uz dobru praksu, odgajaju dobre majstore - ni fakultet nisu garancija ni za posao ni za ugodnu egzistenciju. Fakultet je postao tek uvjet koji se za dobivanje posla sve više - podrazumijeva.

Na burzi rada

Za generacije koje su maturirale krajem 60-ih i početkom 70-ih, a rođene su 50-ih godina prošlog stoljeća, tek je polovica roditelja uspjela djeci osigurati srednju stručnu spremu.

Prema podacima iz Statističkog godišnjaka 'Jugoslavija 1918. - 1988.', koju je 1989. godine izdao Savezni zavod za statistiku, u Hrvatskoj je 1973. godine srednju školu završilo nešto manje od 40.000 mladih. Dakle, jedva svaki drugi iz generacije: u periodu od 1950. do 1960. godine, u kojem su rođeni oni koji su maturirali 1973., prosječno se godišnje rađalo oko 87.000 djece.

Tek je svaki drugi završavao srednju školu, a tri petine njih pohađalo je "škole za kvalificirane radnike i ostali stručni kadar".

Oni koji su završili srednju školu bili su sigurni. Oni koji su u to doba - i, osobito, prije njega - završavali fakultet - bili su gospoda. Tih je godina, prema Popisu stanovništva, samo 3,6 posto stanovnika starijih od

15 godina imalo visoko obrazovanje - pet posto muškaraca i 2,3 posto žena. Stoga su oni što su maturirali '70-ih kad su i sami postali roditelji, ponavljali izmijenjenu mantru svojih roditelja: najvažnije je da završiš fakultet.

I mnogi od njih bili su krajnje uspješni u tome da im djeca postanu akademski građani. A onda se sve promijenilo.

- Danas fakultet predstavlja ono što je u posljednjem kvartalu prošlog stoljeća predstavljala srednja škola - kaže dr. Maja Vehovec s Ekonomskog instituta u Zagrebu.

Fakultet više ne garantira sigurno radno mjesto - svjedoče to tisuće mladih akademskih građana na burzi rada. Završeni fakultet diljem Europske unije postaje uvjet da bi se veliki dio zanimanja - ne nužno glamuroznih - uopće mogao obavljati. Danas srednju školu u Hrvatskoj završavaju gotovo svi. Točnije, svi koji završe osnovnu školu je upišu, a završava je oko 97 posto učenika: u Europskoj uniji, Hrvatska ima najmanje djece koja ispadaju iz obrazovnog sustava tijekom srednje škole, odnosno ne uspiju je završiti.

Tri četvrtine djece završava četverogodišnje srednje škole, a više od 90 posto onih koji ih završe upišu fakultet! Tijekom 2013. godine, prema podacima Državnog zavoda za statistiku, prvu godinu fakulteta upisalo je nešto više od 31.000 mladih koji su iste godine završili prethodni stupanj školovanja. Te 2013. godine uspješno je završilo 4. razred srednje škole nešto manje od 34.000 mladih.

Uzmemo li da su brucosi iz 2013. rođeni 1995. godine, kad je u Hrvatskoj rođeno nešto više od 50.000 djece, jasno je da je dvije trećine cijele generacije upisalo fakultet.

U svakom slučaju, studenti nisu više dio ekskluzivnog, elitnog društva, koje je još donedavno bilo namijenjeno tek rijetkima.

Bez garancije

Pred sam Drugi svjetski rat, 1939. godine, u cijeloj Hrvatskoj bilo je tek nešto više od 7000 studenata, a te ih je godine diplomiralo nešto manje od 900. Lani je u Hrvatskoj studiralo oko 162.000 mladih, a diplomiralo ih je gotovo 34.000.

- Nedavno sam čuo podatak da se u periodu od 10 godina udvostručilo cjelokupno znanje čovječanstva. Za takav isti skok do 17. stoljeća trebalo je - 17 stoljeća. Mijenja se svijet, mijenja se znanje, mijenjaju se potrebe na tržištu rada - kaže dr. Josip Burušić s Instituta za društvene znanosti Ivo Pilar.

Sa završenom četverogodišnjom srednjom školom - koje su garantirale dobar posao generacijama rođenima sredinom prošlog stoljeća - danas je gotovo nemoguće naći radno mjesto, one su na tržištu rada praktički izgubile smisao.

- Za poslove koje su nekad radile osobe sa završenom srednjom školom, primjerice gimnazijom ili ekonomskom školom, u bankama ili marketinškoj industriji, danas se traže osobe sa završenim fakultetom, najčešće onim petogodišnjim - kaže dr. Vehovec. I učitelji u nižim razredima osnovne škole ranije su imale završenu srednju školu: ta razina obrazovanja bila je dovoljno rijetka da je bila dostatna za to zanimanje, za koje se danas završava petogodišnji studij.

Razvojem tehnologije, objašnjava Mislav Balković, predsjednik HUP Udruge poslodavaca u obrazovanju i dekan visokog učilišta Algebra, povećala se kompleksnost većine postojećih radnih mjesta odnosno proizvoda i usluga koje gospodarstvo, prije svega u EU, proizvodi.

- Istovremeno, dobar dio poslova za koje je trebala niža razina obrazovanja danas je ili otišao u manje razvijene zemlje, poput dobrog dijela tekstilne industrije, ili te poslove danas rade strojevi, poput dijela poslova u automobilske industriji - tumači.

Ogroman rast visokoobrazovanih u razvijenijim europskim državama počeo je ranije i zahvatio veći dio stanovništva nego u Hrvatskoj. Danas u četvrtini država zapadne Europe, poput Irske, Finske ili Švicarske, više od 40 posto ukupnog radno sposobnog stanovništva starijeg od 25 godina ima završen fakultet. U Hrvatskoj je taj udio dvostruko manji - oko 22 posto - dok je prosjek EU 30 posto.

Buduća radna snaga

Međutim, najbolju sliku budućnosti i buduće radne snage daje broj studenata, a zatim i obrazovna struktura najmlađih u svijetu rada: u populaciji od 25 do 35 godine, trećina ih u Hrvatskoj već ima završen fakultet, a u EU u nekim državama taj je postotak prešao 50 posto. Drugim riječima, na Cipru, u Litvi ili Luksemburgu ima više mladih od 25 do 35 godina sa završenim fakultetom od onih koji ga nisu završili. U narednim generacijama za očekivati je da će taj postotak dodatno rasti - padati sigurno neće.

- Europska unija jedan je od najbogatijih dijelova svijeta s vrlo visokim životnim standardom. Da bi zadržali ili dodatno poboljšali takav standard, zaposleni u EU gospodarstvu moraju biti konkurentni na globalnom tržištu, a to ne mogu postići niskom cijenom rada ili niskim ulaznim cijenama repromaterijala i energenata. Jedino logično rješenje je proizvoditi proizvode i usluge više dodane vrijednosti i visoke kompleksnosti kakve ne mogu proizvoditi konkurenti s jeftinom radnom snagom i niskim standardom. Sve viša razina obrazovanosti stanovništva nametnula se kao jedino dugoročno održivo rješenje, a visoko obrazovanje odigralo je i danas još uvijek igra značajnu ulogu na putu prema tom cilju. Ovu spoznaju prate i proklamirani politički ciljevi poput onoga o 40% visokoobrazovanih u populaciji 30-34 godine do 2020. godine iz strategije EU - kaže Balković.

U Hrvatskoj se ozbiljna ekspanzija visokog obrazovanja, sudeći po statističkim pokazateljima, dogodila posljednjih 15 godina. U razdoblju od 20 godina na kraju prošlog stoljeća, od 1970. do 1990. godine, ukupan broj studenata u Hrvatskoj povećao se za 10 tisuća - sa 60.000 na 70.000. Do 2000. narastao je na 100.000, da bi se od 2000. do 2014. godine povećao za više od 60 posto - sa 100.000 na 161.000. Broj onih koji diplomiraju povećao se dva i pol puta - sa 13.500 na gotovo 34.000. U odnosu na razdoblje od prije 50 godina, taj je broj udeseterostručen.

Stopa odustajanja

Stoga u zapadnom svijetu više nije pitanje poslodavca je li osoba završila fakultet, već - koji je fakultet završila. Ime fakulteta jamči određene kompetencije i vještine.

- U Hrvatskoj situacija, na žalost, nije takva. Uz izuzetak nekih privatnih visokih škola, naši fakulteti ne mjere zapošljivost svojeg kadra niti vrijednost kompetencija koje im daju - kaže dr. Burušić.

Svi koji upišu fakultet neće ga, naravno, i završiti, iako i samo iskustvom studiranja i znanje koje će i nezavršeni studenti steći, unatoč manjku formalne potvrde, ima određenu prednost pred onima koji su završili srednju školu i na fakultet nisu ni stupili.

- Hrvatska je, prema istraživanju Europske komisije Education and training monitor 2014 jedna od EU država s najvećom stopom odustajanja iz visokog obrazovanja, koja se procjenjuje na više od 40 posto upisanih studenata, a godina studija u javno financiranom visokom školstvu košta oko 45.000 do 50.000 kuna - kaže Balković.

Zanimljivo je da, i u Hrvatskoj i diljem EU, fakultete bitno više upisuju - i završavaju - žene. Tijekom 60-ih godina prošlog stoljeća djevojke su činile tek nešto više od trećine upisanih u srednje škole i manje od trećine na fakultetima. Dvadeset godina kasnije njihov se broj izjednačio s brojem mladića, da bi od 90-ih naovamo i u ukupnom broju studenata i među onima koji diplomiraju žene bitno prevladale: na fakultetima djevojke danas čine 58 posto, a među onima koji su lani diplomirali - 60 posto. U populaciji od 25 do 34 godine u Hrvatskoj čak 38 posto žena ima završen fakultet, dok isti stupanj završenog obrazovanja ima tek 26 posto muškaraca. Prosječni odnosu EU je sličan: diplomu ima 42 posto mladih žena i 32 posto muškaraca. Najujednačeniju obrazovnu strukturu najmlađe radne snage u razvijenijim europskim zemljama ima Njemačka (29 posto naspram 28 posto), dok je Švicarska jedina zemlja u kojoj ima više visokoobrazovanih muškaraca nego žena (46 naspram 45 posto). Najveću obrnutu razliku unutar EU ima Latvija, u kojoj je fakultet završio 51 posto žena te tek 27 posto muškaraca.

- Jedino države s nedemokratskim režimima trenutno nemaju takvu sliku visokog obrazovanja, u svim ostalima djevojke mnogo češće upisuju i završavaju fakultet. Jedno od objašnjenja jest da su škole, odnosno obrazovni sustavi, danas mnogo prilagođeniji djevojkama nego dečkima: naša su istraživanja pokazala da su u svim predmetima - baš u svim predmetima - djevojčice u hrvatskim školama bolje od dječaka. Nastava je osmišljena tako da je lakše savladavaju i postižu bolje uspjehe učenice, koje su sklonije mirnijem radu, praćenju i ne traže toliko aktivnosti kao dječaci - kaže dr. Burušić.

Dijelom i u tome leži objašnjenje za gotovo dramatičnu situaciju koja proizlazi iz izbora fakulteta koje mladi biraju: u cijeloj Europi pretežu društveno-humanistički smjerovi, dok europsko tržište rada nasušno treba - inženjere.

- Čak i kad su dobre u matematici i fizici, djevojčice rjeđe biraju inženjerske smjerove. Dečki, koji im pak naginju, boje ih se upisati jer vide da su lošiji od djevojčica u ključnim predmetima i boje se da neće uspjeti - kaže dr. Burušić.

Diploma bez muke

Stanje u Hrvatskoj po ovom pitanju, dodaje Balković, dobro ocrtava anketa koju već treću godinu za redom provodi portal srednja.hr. Jedno od pitanja unutar ankete koju su ispunjavali maturanti bilo je kako biraju studij.

- Odgovor kako samo njih 56% uopće razmišlja o zapošljivosti nakon studija kao važnom kriteriju izbora vjerujem da je za mnoge očekivan. Zanimljivo je i to da karijeru u području znanosti, tehnologije, inženjerstva i matematike mnogi izbjegavaju iako je ona danas odličan put u zaposlenost i izgradnju uspješne karijere. Naime, čak 50% maturanata smatra "kako su to teški studiji, a mladi žele diplomu bez puno muke". Nije neprirodno željeti diplomu bez muke, problem je što je to često želja za diplomom bez rada, zalaganja i na kraju bez znanja. Studiranje koje dovodi do takve diplome oduzima nepovratno godine života, a ne daje podlogu za razvoj karijere i osobnog blagostanja - kaže Balković.

Osim izbora fakulteta, drugo pitanje je, nastavlja, pitanje znanja koje mladi stječu i konkurentnosti hrvatskog visokoobrazovanog kadra na tržištu EU i globalnom tržištu.

- Krajem 2013. OECD je dijelom iznenadio svijet objavivši rezultate PIAAC istraživanja primjenjivog znanja i vještina odraslih u dobi od 16 do 65 godina. Prema tom istraživanju, najslabije znanje i vještine od 24 uključene zemlje imaju građani Španjolske i Italije, zemalja s visokim stopama nezaposlenosti mladih (Hrvatska nije sudjelovala u ovom istraživanju). Ono što mislim da može šokirati dio je rezultata tog istraživanja koji pokazuje kako je razina primjenjivog znanja odraslih koji su završili samo srednju školu u Japanu nešto viša od one koju imaju osobe koje su završile visoko obrazovanje u Italiji. To pokazuje kako

masovnost visokog obrazovanja ne mora nužno biti dobra za tržište rada odnosno za pojedinca koji ima diplomu iza koje ne stoji znanje - kaže Balković.

Metode evidencije

1. Državni zavod za statistiku određuje broj zaposlenih putem mjesečne ankete među 70 posto pravnih subjekata.
2. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje statistiku vodi preko broja osiguranih osoba.
3. Eurostat mjeri zaposlenost prema anketi o radnoj snazi.
4. Nova metoda temeljit će se prvenstveno na JOPPD obrascima, a podaci za nju će biti dostupni od 2014. godine.

Sve u jednom

Obrazac JOPPD iskazuje, među ostalim, podatke o primicima od nesamostalnog rada, porezu na dohodak, prirezu, doprinosima za obvezna osiguranja, podatke o drugom dohotku (ugovor o djelu, autorski honorari...), pripadajućim porezima i doprinosima, dohodak od kapitala ili dohodak od osiguranja...

Porast od 0,7 posto

U srpnju je u Hrvatskoj bilo ukupno 1.363.965 zaposlenih, što je za 8864 osobe, ili 0,7 posto više nego mjesec dana prije i peti mjesec zaredom kako zaposlenost raste, pokazuju u ponedjeljak objavljeni podaci Državnog zavoda za statistiku (DZS).

PREBACIVANJE NOVCA IZ 2. STUPA

Lovrinčević: Potrošen novac, obveza ostaje

Autor: Lidija Kiseljak

Vlada najavljuje prebacivanje 2 mlrd. kuna iz drugog u prvi stup, što opet razvija priču o mogućem ukidanju 2. Stupa

Foto: Igor Kralj/Pixsell

Najava u smjernicama fiskalne i ekonomske politike da će se i sljedeće godine iz drugog mirovinskog stupa uzeti dvije milijarde kuna mirovinske štednje osiguranika s beneficiranim stažem u prvi stup iznova javlja sumnju da je takvo prelijevanje novca uvod u zamrzavanje drugog stupa ili moguće njegovo ukidanje. To je napravilo i pet europskih zemalja kako bi popravile proračunsku sliku.

– Ne razmišljamo u tom smjeru, nikako – kratak je ministar financija Boris Lalovac te objašnjava kako EK nije ni priznao do sada prebačen novac iz drugog u prvi stup kao rješenje za deficit, pa i da zato ne vidi smisao tog prebacivanja, jer ono može služiti samo za likvidnost.

Od koga se planira uzeti dvije milijarde kuna?

O tome, kaže, brigu vodi ministar rada i mirovinskog sustava Mirando Mrsić, no Mrsić nas je vratio na Lalovca. Vlada je lani povukla iz drugog stupa 3,1 milijardu kuna, a ove godine u planu je dodatne 2,2 milijarde. To još nije realizirano jer se zaposlenici u profesijama čiji se novac planirao prebaciti tome protive.

– Prebačeni novac iz drugog u prvi mirovinski stup samo je kupovanje vremena. Novac je potrošen, a obveza je ostala – komentira Željko Lovrinčević s Ekonomskog instituta.

Smatra da je kod nas situacija toliko loša da ne može pomoći nikakva promjena u mirovinskom sustavu.

– Imamo lošu ekonomiju i lošu demografsku sliku i nema nam spasa ni uz jedan mirovinski sustav ili stopu izdvajanja za drugi stup – komentira.

Uz starenje stanovništva naš je problem i iseljavanje ljudi i sve manji broj zaposlenih. A svake godine za mirovine treba izdvajati oko 30 milijardi kuna.

EGZOTIČNA TRŽIŠTA SVE PRIMAMLJIVIJA NAŠIM IZVOZNICIMA Saudijcima prodajemo napolitanke, a Indonežanima sirovi duhan

Autor: Adriano Milovan

Končar isporučuje transformatore na tržište Južnoafričke Republike

Foto: Darko Tomaš/CROPIX

U potrazi za novim poslovnim prilikama, hrvatski izvoznici sve više gledaju prema "egzotičnim" tržištima Azije i Afrike. Osim Irana, vrata čijeg tržišta im otvara nedavno postignut dogovor o ukidanju sankcija, hrvatskih je proizvoda sve više i u zemljama poput Saudijske Arabije, Indonezije i Južnoafričke Republike.

Širok asortiman

Potrošačima u tim zemljama nudi se širok raspon hrvatskih proizvoda - od hrane i pića pa do strojeva. Sve, naravno, ovisi o stanju tamošnjih gospodarstava. Ipak, napredak je vidljiv. Tako se, primjerice, kako pokazuju podaci državne statistike, hrvatski izvoz u Saudijsku Arabiju lani više nego udvostručio u odnosu na 2013., dosegnuvši vrijednost od gotovo 70 milijuna eura, dok je hrvatski izvoz u Indoneziju skočio za 7,3 posto i iznosio je nešto više od šest milijuna eura. Za razliku od tih zemalja, hrvatski izvoz u Južnoafričku Republiku (JAR) lani se smanjio za otprilike četvrtinu, s nešto više od 25 na nešto manje od 19 milijuna eura, ali daljnji nastup hrvatskih izvoznika na najrazvijenijem tržištu "crnoga kontinenta" nije upitan.

Jedan od glavnih magneta hrvatskim tvrtkama za nastup na tim tržištima je brz razvoj tih zemalja. Prema podacima Svjetske banke, gospodarski rast u Indoneziji lani iznosio je pet posto, u Saudijskoj Arabiji 3,5 posto, a u JAR-u 1,5 posto. Ne treba zaboraviti ni na to da su ta tržišta dijelovi većih trgovinskih blokova - Indonezija ASEAN-a, Saudijska Arabija Vijeća za suradnju u Zaljevu (GCC), a JAR Južnoafričke carinske unije (SACU), pa im izlazak u svaku od tih zemalja otvara i vrata drugih tržišta.

260 milijuna potrošača

Tu su priliku prepoznali u Krašu, u kojem na tržište Saudijske Arabije s 30-ak milijuna potencijalnih potrošača plasiraju više od destine svoje proizvodnje. Od ove godine svoje proizvode planiraju plasirati i na tržište Katara. U pregovorima su, kažu, i za otvaranje još nekih tržišta Perzijskog zaljeva.

- Posebno nam je važno tržište Saudijske Arabije, na kojem smo prisutni tridesetak godina i na koje godišnje izvozimo više od 10 posto ukupne proizvodnje. Kraš je na tržištu Saudijske Arabije dugogodišnji lider u proizvodnji napolitanki. Samo tijekom prošle godine na to je tržište plasirano više od 3000 tona proizvoda i ostvaren je rast prihoda od 15 posto - ističu u Krašu.

Na meti hrvatskih izvoznika sve je više i Indonezija. Hrvatski duhani prisutni su na tom tržištu s oko 260 milijuna potrošača.

- Hrvatski duhani su na tržištu Indonezije prisutni od 2007. U Indoneziju izvozimo ižiljeni duhan, a vrijednost izvoza na to tržište lani je bila više od tri milijuna eura - kažu u Hrvatskim duhanima.

Na indonezijsko tržište želi se probiti i Orbico. Ipak, ti su planovi na svojevrsnom "čekanju", zato što, ističe čelni čovjek Orbica Branko Roglić, indonezijska strana sporo odgovara na upite.

Plan s lukama

- Moja je ideja da preko luka u Koprnu, Rijeci i Pločama roba iz Indonezije dolazi u Srednju Europu koristeći Orbicove kanale. Zbog toga smo s indonezijskim partnerom i otvorili zajedničku tvrtku u Hrvatskoj, a sada još takvu tvrtku treba otvoriti i u Indoneziji - napominje Roglić.

Hrvatske tvrtke sve više privlači i tržište JAR-a s više od 50 milijuna potencijalnih potrošača, a na njemu je već desetak godina prisutan Končar.

- Končar u JAR isporučuje transformatore. Nadamo se da će se naša prisutnost na tom tržištu nastaviti i u godinama koje slijede, no to će ipak najviše ovisiti o ulaganjima te zemlje - ističu u Končaru. Dodaju da su već više od 50 godina na 20-ak afričkih tržišta.

Prednost ipak Zapadu

Unatoč uspješnim pričama s "egzotičnih" tržišta, hrvatski izvoznici i dalje ostaju orijentirani uglavnom na zapadna tržišta. To se posebno odnosi na ostatak EU, čije je tržište lani apsorbiralo gotovo 64 posto našeg izvoza. Dodamo li tome i tržišta EFTA-e, CEFTA-e, Turske, Rusije i SAD-a, ukupna vrijednost našeg robnog izvoza na okolna i razvijena svjetska tržišta iznosila je gotovo 9,5 milijardi eura, što je činilo više od 91 ukupnog hrvatskog izvoza. U sve ostale zemlje izvezli smo robu u vrijednosti manjoj od milijardu eura.

Razloge za to gospodarstvenici i analitičari vide ponajprije u uhodanosti naših izvoznih kanala prema tradicionalnim tržištima.

- I poduzetnici, kao i 'obični' građani, ponašaju se po inerciji. To su za nas uglavnom nepoznata tržišta, koja najprije treba upoznati, a za to su potrebna ulaganja - kaže Danijel Nestić iz Ekonomskog instituta.

Dostupnost kapitala u domaćoj poljoprivrednoj proizvodnji

Kad je riječ o brojkama, kumulativno poljoprivredno-prehrambeni sektor je u 2014. godini realizirao vrijednost izvoza od oko 1,3 milijardi eura, dok je vrijednost uvoza bila gotovo 2,3 milijardi eura. Deficit u iznosu od milijardu eura govori da Hrvatska potroši više hrane i pića nego što ih proizvede i to upravo u iznosu od milijardu eura.

Alarmantni podaci

Ako pogledamo dugoročnije trendove u samoj baznoj poljoprivrednoj proizvodnji, oni su uistinu poražavajući. Tako je u stočarstvu u razdoblju 1990.-2013. proizvodnja goveda smanjena s 830 tisuća na 440 tisuća grla, proizvodnja svinja s 1,57 milijuna na 1,1 milijun, proizvodnja ovaca sa 751 tisuću na 620 tisuća, proizvodnja peradi sa 17,1 milijun na 9,3 milijuna. Kad se pogleda biljna proizvodnja znakovito je da se obrađuje oko 1,3 milijuna ha površina, dok je oko 750 000 ha neobrađeno, i leži u korovu. Uz pad proizvodnje znakovit je i pad broja zaposlenih. U ukupnom poljoprivredno prehrambenom sektoru u razdoblju 2008.-2014. broj zaposlenih se smanjio čak za 9.948 ljudi. Sve su to podaci koji ukazuju da je znak za alarm već davno upaljen i da je Hrvatska zrela za ozbiljne gospodarske reforme i reforme u agrarnoj politici kojima bi se ovi negativni trendovi zaustavili i preokrenuli.

Kako postići konkurentniju poljoprivrednu proizvodnju?

Upravo je konkurentnost ključna za oporavak poljoprivredno-prehrambenog sektora, ali i gospodarstva u cjelini. Jer možemo imati najljepšu zemlju na svijetu, s najboljim prirodnim resursima i najpametnijim ljudima, ali ako nismo u stanju proizvesti konkurentan proizvod koji će cijenom i kvalitetom biti prihvatljiv tržištu, onda će nam gospodarstvo tonuti i polako nestajati. Da bi se danas uspjelo na tržištu potrebno je puno raditi, biti poduzetan i mnogo učiti, jer danas je primjena znanja ključ tržišnog uspjeha i jačanja konkurentnosti. Preduvjet uspjeha jednog pojedinca je da on zna što hoće. Nije ništa drukčije niti za društvo u cjelini. Stoga je, izrada strategije razvoja poljoprivredno-prehrambenog sektora preduvjet njezina opstanka i razvoja u budućnosti. Ali, ne strategija kao mrtvo slovo na papiru, već „živi“ dokument koji će na osnovi pregleda sadašnjeg stanja i procesa jasno definirati ciljeve uvažavajući regionalnu heterogenost Hrvatske. Uz jasno definirane ciljeve važno je znati - tko će ih realizirati? Pri tome je nužna podjela autoriteta i odgovornosti. I to prije svega između državnog sektora, i poduzetnika, tj. proizvođača.

Istraživanje, Ekonomskog instituta Zagreb iz 2013. godine potvrdilo je prevladavajuće stavove građana i poduzetnika o nedovoljnoj učinkovitosti javnog sektora u Hrvatskoj pri čemu je učinkovitost javne uprave znatno ispod prosjeka Europske unije. Zato je prijeko potrebno provesti reforme javnog sektora. Jer nema konkurentne proizvodnje u Hrvatskoj, pa ni poljoprivredne, bez uspješnog i konkurentnog javnog sektora. Reforme moraju biti na tragu jasno definiranih ciljeva i uloge, uvođenja pokazatelja mjerenja njihove realizacije te pokazatelja uspješnosti kao kriterija zapošljavanja i napredovanja svakog pojedinca. Reforme javnog sektora pridonijet će podizanju njegove efikasnosti, ali i poreznom rasterećenju koje je preduvjet poboljšanja cjenovne konkurentnosti. Uz podjelu autoriteta i odgovornosti, nužno je donijeti akcijske planove na godišnjoj razini, analizirati njihovu realizaciju, i uklanjati prepreke koje stoje na putu njihove realizacije. Velike rezultate ne treba očekivati preko noći, jer problemi u poljoprivredi i prehrambenoj industriji nisu ni nastali preko noći, pa se neće preko noći ni riješiti. Međutim, valja ozbiljno mijenjati pristup u ekonomskoj i agrarnoj politici, gdje će primarni cilj biti podizanje vrijednosti proizvodnje, a ne preraspodjela proizvedenoga, kao što je to bilo dosada. Sve ostale mjere, radnje i aktivnosti moraju biti u funkciji ostvarenja toga cilja.

Treba li nam poljoprivredna banka?

Svaka mjera ili aktivnost koja može pridonijeti jačanju poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj je dobrodošla, pa tako i osnivanje poljoprivredne banke. Zašto osnivanje poljoprivredne banke? Prvo, jedno od važnih obilježja poljoprivredne proizvodnje s ekonomskog stajališta je relativno spor obrtaj kapitala, pri čemu u vremenu velikih neizvjesnosti, nesigurnosti i tržišnih rizika, poslovne banke često puta ne nalaze dovoljan interes za financiranje projekata u poljoprivredi. Drugo, ukupna poslovna i investicijska klima u Hrvatskoj već duže vrijeme nepovoljna. Zbog velikih rizika banke su se radije okretale sa svojim plasmanima sektoru stanovništva, a u najnovije vrijeme se okreću ka državi ulaganjem u državne obveznice. I treće, možda najvažnije, zato što je poljoprivredno- prehrambena proizvodnja od strateškog značaja za ukupni gospodarski razvoj Hrvatske.

Utjecaj sredstava iz europskih fondova na poljoprivrednu proizvodnju

Hrvatska je od 1. srpnja 2013. postala punopravna članica EU što je donijelo nove dimenzije, ali i izazove ekonomskoj i agrarnoj politici. Jedna od tih dimenzija svakako je i iskorištavanje sredstava iz EU fondova. Može se reći da Hrvatska do ulaska u EU nije vodila osmišljenu, konzistentnu i ekonomski opravdanu politiku sustava potpora domaćem agraru. Potpore su se mahom koncentrirale kod malog broja velikih proizvođača. Time se „gušio“ razvoj malog poduzetništva, ali i pridonijelo odlasku mladih ljudi iz ruralnih područja. Ulaskom u EU, sustav potpora poljoprivredi kroz EU fondove pod izravnom je kontrolom Europske komisije i odvija se u tri područja: izravna plaćanja, interventne mjere za uređenje tržišta i mjere ruralnog razvoja. Uspješno iskorištavanje i alokacija sredstava iz europskih fondova preduvjet su opstanka i razvoja domaćeg agrara u srednjem i dugom roku. Za optimalno iskorištavanje tih sredstava nužno je imati strategiju poljoprivredne proizvodnje s jasno definiranom vizijom i ciljevima. Uz jasnu viziju, potrebno je i učiti od drugih, preuzimajući najbolja iskustva i primjere iz Europske unije. Istovremeno, na lokalnim razinama potrebno je razviti sustav edukacije, informiranja i potpore domaćim proizvođačima o mogućnostima iskorištavanja sredstava iz EU fondova. Kolika je potreba domaćeg agrara za financijskim sredstvima iz europskih fondova možda najbolje govori podatak da su se za sredstva iz Programa ruralnog razvoja 2014.-2020. koji nam je odobren u svibnju ove godine prijavila čak 1280 projekata ukupne vrijednosti 3,9 milijardi kuna što je daleko veća vrijednost od predviđenog iznosa sredstava. S jedne strane ohrabruje ovako veliko zanimanje, međutim s druge strane ukazuje na nezavidan položaj domaćeg agrara.

Prijeti li nam grčki scenarij?

Grčki scenarij u Hrvatskoj u bliskoj budućnosti nije izgledan. Valja, također, uzeti u obzir da Hrvatska nije članica euro-zone što dodatno umanjuje razloge za pretjerani strah. Međutim, analizirajući uzroke nastanka i razvoja grčkog scenarija, sasvim sigurno je da se prepoznaju identični ili slični procesi i u Hrvatskoj i iz tih razloga bojazan se čini opravdana. Zato su potrebni ozbiljni zaokreti u ekonomskoj politici i upravljanju javnim financijama i javnim dugom. Javni dug Hrvatske kulminaciju rasta doživljava upravo zadnjih nekoliko godina. U 2014. godini dosegnuo je razinu 80,9 posto BDP-a. Zbog značajnog proračunskog deficita i velike zaduženosti državnog sektora Hrvatska je u 2013. godini ušla u Proceduru prekomjernog deficita. Ona se primjenjuje na države članice s deficitom proračuna većim od 3 posto i/ili javnim dugom većim od 60% BDP-a. Pri tome se zahtijeva da se deficit konsolidirane opće države dovede na razinu 4,6 % BDP-a u 2014. godini, 3,5 % u 2015. i 2,7 % BDP-a u 2016. godini. Povećanje deficita, javnog duga i inozemne zaduženosti donosi zabrinutost, jer ni država kao ni pojedinac nije u stanju beskonačno dugo povećavati dugove. Domaći i inozemni subjekti s razlogom strepe od scenarija izbijanja dužničke krize. Inozemni subjekti brinu o naplati svojih zajmova, dok domaći subjekti brinu o učincima velike zaduženosti na ukupne gospodarske prilike u zemlji. Povećavanjem zaduženosti Hrvatska je primorana sve veći dio proizvodnje izdvajati za otplatu dugova.

Kako otplatiti dugove i smanjiti zaduženost?

Otplata dugova je moguća smanjivanjem potrošnje uz istu proizvodnju ili porastom proizvodnje uz nepromijenjenu potrošnju. Dugotrajno rješenje svakako leži u većem rastu proizvodnje od potrošnje. No, teško je za očekivati ostvarenje većih stopa rasta proizvodnje bez promjene strukture potražnje i investicijske klime u zemlji. U kratkom roku, put bi bio smanjiti potrošnju. Koju sastavnicu/e ukupne potražnje smanjiti da bi se dobio željeni učinak i osigurala otplata dugova? Za vrijeme recesije (2008.-2013.) povećale su se potrošnja stanovništva – za 2,7 posto i državna potrošnja – za 7,7 posto, dok se investicijska potrošnja smanjila za čak 40,1 posto. Je li to put izlaska iz recesije i otplate dugova? Očito nije, jer rezultati izostaju. Potražnju bi trebalo mijenjati u korist rasta investicijske potrošnje. Ekonomski opravdan put čini se smanjenje državne potrošnje, kako bi se osigurala financijska stabilnost, i održivost duga. Ali, i da bi se mogli smanjiti fiskalni i parafiskalni nameti gospodarstvu i potaknuti poduzetništvo i investicije.

BOLNA REFORMA ŠKOLSTVA

Očekuje nas boom agencijskog zapošljavanja

Piše: Martina Salvaro

Kult fleksibilizacije tržišta rada zahtijevat će daljnji porast nesigurnih oblika rada, pa tako i agencijskog. No čak je i Europska komisija priznala propuste Direktive o radu putem agencija za privremeno zapošljavanje, koju su članice Europske unije bile obavezne ugraditi u nacionalna zakonodavstva. Pitanje je kada i kako će se radništvo suprotstaviti ovom negativnom trendu.

Nakon više od desetljeća poslovanja privatnih agencija za zapošljavanje u Republici Hrvatskoj dvije su stvari jasne: prva, agencijski rad smanjio je prava radnicima i druga, agencijski rad oblik je rada koji je u porastu. Prva agencija za obavljanje djelatnosti u vezi sa zapošljavanjem u Republici Hrvatskoj, UPS d.o.o. agencija za privremeno zapošljavanje, s radom je započela 2003. godine. Broj registriranih agencija s godinama je rastao, te u Hrvatskoj danas posluje 46 privatnih agencija za posredovanje pri zapošljavanju, te 81 agencija za privremeno zapošljavanje. Porast broja agencija, uz Hrvatsku, bilježe i druge zemlje članice Europske unije. Prema podacima Međunarodnog udruženja agencija za privremeno zapošljavanje udio agencijskih radnika u ukupnom broju zaposlenih u Hrvatskoj iznosi 0,4 posto, u Njemačkoj 2,2 posto, u Britaniji čak 3,8 posto, a na području EU 1,6 posto.

"U dijelu javnosti u Hrvatskoj postoji određena doza podozrivosti i nepovjerenja prema radu preko agencija za privremeno zapošljavanje. Tržište usluga agencija za privremeno zapošljavanje još uvijek je u razvoju, a nepoznavanje načina njihovog rada jedan je od razloga tog nepovjerenja. Ujedno, u Hrvatskoj postoji tradicionalna sklonost građana prema zapošljavanju na neodređeno vrijeme i to dugi niz godina kod istog poslodavca. Međutim, iako sporije, i hrvatsko tržište rada mijenja se u skladu s ekonomskim i tehnološkim, pa i sociološkim promjenama. Potrebe za agencijskim uslugama će se povećavati i sigurno se može očekivati porast broja osoba koje će raditi preko agencija", za H-Alter je kazao znanstveni savjetnik Instituta za javne financije Predrag Bejaković. S njim se slaže predsjednik Centra za javne politike i ekonomske analize Daniel Hinšt:

"U Hrvatskoj se radi o jednoj od najperspektivnijih djelatnosti u sektoru profesionalnih i poslovnih usluga te je za očekivati daljnji rast broja privatnih agencija, što svakako treba pozdraviti."

Promjene koje se neprestano događaju na tržištu rada na ovaj ili onaj način utječu na položaj radnika, te posredno na društvo u cjelini. Što se to promijenilo, te koji su ekonomski, tehnološki i sociološki uzroci pojave privatnih agencija za zapošljavanje ne znamo, jer nemamo gotovo nikakvih podataka niti istraživanja na temelju kojih bi mogli ozbiljno raspravljati o agencijskom zapošljavanju u Hrvatskoj.

Neučinkovitost HZZ-a izrodila agencije za posredovanje?

Sve veći broj agencija ukazuje na činjenicu da se na tržištu rada pojavila potreba za drugim posrednicima, pored Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Predsjednik Novog sindikata Mario Iveković smatra to posljedicom neučinkovitog rada HZZ-a:

"Problem je taj što je njegov rad podređen interesima državnog aparata, a ne interesima korisnika. Tako se ulaže veliki trud da se radnike, koji su ostali bez posla, skine s popisa korisnika materijalnih prava uvođenjem tečajeva i obaveznih savjetovanja, koja uglavnom ne dovode do zapošljavanja ni kada se redovito pohađaju. Radnike se šalje na razgovore poslodavcima za koje se zna da ne isplaćuju plaće. HZZ se, nažalost, niti ne shvaća kao mjesto gdje se može dobiti pomoć pri zapošljavanju, već kao obaveza. Zato nezaposleni traže pomoć kod privatnih agencija."

Upravo o tome u svom radu Službe za zapošljavanje pred izazovima tržišnih promjena piše Ranko Markuš, rukovodilac bosanskohercegovačkog Projekta za zapošljavanje mladih. On definira ulogu javnih službi za zapošljavanje na tržištu rada i analizira njihov položaj u novonastalim tržišnim odnosima:

"Upravljanje ljudskim resursima iz ugla privrede postaje jako važan faktor, a trajna reintegracija radne snage veliki problem iz ugla Javnih službi.

Posredovanje na tržištu rada je osnovna djelatnost JSZZ, ali i usluga od koje klijenti najviše očekuju, jer standarde osim javnih službi postavljaju i privatne agencije za zapošljavanje. Sve je zastupljenija decentralizacija, a primjetna je tendencija podugovaračkih odnosa sa eksternim pružiocima usluga iz privatnog sektora. JSZZ ne organizuju i isporučuju sve usluge samostalno, a od 90-tih godina 20. vijeka uspostavljaju saradnju sa mnogobrojnim akterima na tržištu rada koji pružaju različite usluge. Istovremeno JSZZ su pod stalnim političkim i javnim pritiskom, a primorane su da djeluju sa ograničenim budžetima, a koji sa rastom nezaposlenosti i potrebe za efikasnim JSZZ paradoksalno ne rastu."

Hrvatski zavod za zapošljavanje surađuje s privatnim agencijama od njihovog ulaska u upravljanje ljudskim resursima. On "potiče i podržava svaku aktivnost tržišta rada kojom se povećava zaposlenost i zapošljavanje nezaposlenih osoba, pa tako podržava i aktivno surađuje s agencijama za posredovanje pri zapošljavanju". No ipak, službeno se naglašava da HZZ "kao javna ustanova pruža svoje usluge poslodavcima besplatno dok privatne agencije za posredovanje pri zapošljavanju svoje usluge naplaćuju".

Agencijski rad - dobra vijest za kapital, loša za radnika

U slučaju agencija za privremeno zapošljavanje, čiji je rad reguliran Zakonom o radu, riječ je o tripartitnom radno - pravnom odnosu radnik-agencija-poslodavac, koji dodatno onemogućava radnika. Poslodavac ovaj oblik rada može koristiti zbog sezonskog povećanja posla, za zamjenu odsutnih radnika, kao probni rok, ukoliko mu radnik pojedine obrazovne ili kvalifikacijske razine treba samo privremeno, za rad na projektima s određenim rokom trajanja ili za rad u državnim tijelima koja su pod zabranom zapošljavanja (jer privremeni radnici ne ulaze u stalan broj zaposlenih). Znanstveni savjetnik Ekonomskog instituta Danijel Nestić smatra jačanje značaja rada preko agencija sastavnim dijelom suvremenog razvoja u globaliziranom svijetu u kojemu su promjene sve brže, a konkurentski pritisak sve jači:

"On je naprosto došao iz potrebe poslodavaca za većom fleksibilnošću u vremenu kad je poslovanje sve nesigurnije. Poslodavac danas ima posla, dobar ugovor, već sutra ugovor može izgubiti, kao i pola svojih poslova i klijenata. U takvoj situaciji, ako želi preživjeti i sačuvati zdravu jezgru poslovanja, mora biti fleksibilan i u mogućnosti brzo prilagođavati broj radnika. Zapošljavanje preko agencija je dobro rješenje u tim situacijama."

Član Radničke fronte Mate Kapović upozorava kako su takvi poslovi za radnike izvor stresa zbog svoje nesigurnosti i vrlo fluidnih primanja:

"Na tržištu, preciznije kapitalu, postoji potreba za svime što povećava moć vlasnika kapitala nauštrb radnika. Agencije su tu jedan od vidova modernog razvoja 'tržišta rada'. Kao i dislokacija proizvodnje, prekarizacija, outsourcing... Agencije su svojevrsna stovarišta rezervne armije rada, odakle kapital po potrebi može grabiti i uzimati onoliko radne snage koliko mu treba - danas 50, sutra 30, preksutra 60 radnika, ovisno o dinamici posla, bez brige o tome da će mu dio radnika stajati neiskorišten, bez često komplicirane procedure zapošljavanja i otpuštanja."

Iz sindikalne perspektive Iveković oštro kritizira ozakonjenje rada agencija za privremeno zapošljavanje, te vjeruje kako su jedina dva razloga njihovog postojanja rušenje radničkih prava i ostvarenje extra-prihoda pojedinaca putem provizija:

"Ne znam koje su to situacije u kojima se problem nekog dodatnog, pojačanog ili sličnog posla ne bi mogao riješiti zapošljavanjem novih radnika na određeno vrijeme (dok traje potreba, odnosno povećani obim posla) ili angažiranjem neke druge tvrtke na poslovima koje matična tvrtka ne može odraditi svojim kapacitetima."

Zakon ima rupe ili je sam zakon "rupa"?

Posljednje izmjene Zakona o radu ugradile su EU direktivu o načelu obveze jednakog postupanja prema ustupljenim radnicima u svoje propise. Tako Zakon o radu propisuje jednaku plaću i uvjete rada: radno vrijeme, odmori i dopusti, osiguranje mjera zaštite na radu, zaštite trudnica, roditelja, posvojitelja i mladih, te zaštita od nejednakog postupanja u skladu s posebnim propisom o suzbijanju diskriminacije; ukoliko kod korisnika postoji radno mjesto za koje se radnik ustupa. Ukoliko kod korisnika ne postoji radno mjesto za koje se radnik ustupa, plaća se utvrđuje ugovorom o ustupanju radnika. Na zakonsku regulativu podložnu manipulacijama u praksi upozorava Bejaković iz Instituta za javne financije:

"Istina, tu se javlja poteškoća zato što Zakon o radu ne regulira cijenu rada radnika, već samo propisuje pravila koja su stranke radnog odnosa obvezne primjenjivati pri određivanju cijene rada pojedinačnog radnika, a to su plaća i uvjeti rada. Problematika definiranja plaće proizlazi iz različitosti definiranja plaće u internim propisima različitih korisnika. ZOR ne nabroja poimence što sve (ne)ulazi u osnovnu plaću, već se to uređuje kolektivnim ugovorom ili individualnim ugovorom o radu, odnosno pravilnikom o radu. Zbog ekstenzivnog (maksimalističkog) tumačenja već ionako široko postavljenje pravne norme, stimulacije (bonusi) i dodaci na osnovnu plaću, redovito se obračunavaju u prosječnu plaću."

Čak je i Europska komisija priznala propuste Direktive o radu putem agencija za privremeno zapošljavanje, koju su članice Europske unije bile obavezne ugraditi u nacionalna zakonodavstva. Analiza je pokazala kako u nekim slučajevima odredbe direktive nemaju stvarni učinak na poboljšanje zaštite agencijskih radnika.

Nedorečeno zakonodavstvo otvoreno je za različite interpretacije, što dovodi do nepoštivanja načela jednakog postupanja, a što znači da u praksi postoje razlike u cijeni rada ustupljenih radnika i radnika zaposlenih kod korisnika. Drugi veliki problem s kojim je suočeno agencijsko radništvo jest nemogućnost sindikalnog organiziranja. Dislociranost privremenih radnika otrgnutih sa stalnih radnih mjesta dodatno otežava položaj radnika.

"Za kapital je tu također pozitivno i to što su to 'privremeni radnici' koji, s obzirom da ni sami ne znaju gdje će sutra raditi, teško da se mogu pobuniti, štrajkati i organizirati. U konačnici to i ne mogu protiv kapitalista kojemu su 'iznajmljeni', nego protiv njihove matične agencije (što kapitalistu-iznajmljivaču odgovara). Takvi radnici se općenito teško mogu organizirati i izboriti za svoja prava s obzirom da ih se stalno premješta s posla na posao, ne znaju gdje će, s kim i koliko raditi", kaže je Kapović.

"Istina, tu se javlja poteškoća zato što Zakon o radu ne regulira cijenu rada radnika, već samo propisuje pravila koja su stranke radnog odnosa obvezne primjenjivati pri određivanju cijene rada pojedinačnog radnika, a to su plaća i uvjeti rada. Problematika definiranja plaće proizlazi iz različitosti definiranja plaće u internim propisima različitih korisnika. ZOR ne nabroja poimence što sve (ne)ulazi u osnovnu plaću, već se to uređuje kolektivnim ugovorom ili individualnim ugovorom o radu, odnosno pravilnikom o radu. Zbog ekstenzivnog (maksimalističkog) tumačenja već ionako široko postavljenje pravne norme, stimulacije (bonusi) i dodaci na osnovnu plaću, redovito se obračunavaju u prosječnu plaću."

Čak je i Europska komisija priznala propuste Direktive o radu putem agencija za privremeno zapošljavanje, koju su članice Europske unije bile obavezne ugraditi u nacionalna zakonodavstva. Analiza je pokazala kako u nekim slučajevima odredbe direktive nemaju stvarni učinak na poboljšanje zaštite agencijskih radnika.

Nedorečeno zakonodavstvo otvoreno je za različite interpretacije, što dovodi do nepoštivanja načela jednakog postupanja, a što znači da u praksi postoje razlike u cijeni rada ustupljenih radnika i radnika zaposlenih kod korisnika. Drugi veliki problem s kojim je suočeno agencijsko radništvo jest nemogućnost

sindikalnog organiziranja. Dislociranost privremenih radnika otrgnutih sa stalnih radnih mjesta dodatno otežava položaj radnika.

"Za kapital je tu također pozitivno i to što su to 'privremeni radnici' koji, s obzirom da ni sami ne znaju gdje će sutra raditi, teško da se mogu pobuniti, štrajkati i organizirati. U konačnici to i ne mogu protiv kapitalista kojemu su 'iznajmljeni', nego protiv njihove matične agencije (što kapitalistu-iznajmljivaču odgovara). Takvi radnici se općenito teško mogu organizirati i izboriti za svoja prava s obzirom da ih se stalno premješta s posla na posao, ne znaju gdje će, s kim i koliko raditi", kaže je Kapović.

Trend zapošljavanja putem agencija zasigurno je u porastu, a njegov vrhunac tek očekujemo. U kojem će se smjeru razvijati i s kakvim posljedicama po radništvo pitanje je državne (de)regulative. Dva su jasna smjera: minimalno regulirati kako bi se zaštitila temeljna radnička prava i spriječila diskriminacija ili značajno ograničiti ili čak potpuno onemogućiti takav oblik rada? Iveković iz Novog sindikata smatra "da je uopće nepotrebno postojanje agencija za privremeno zapošljavanje, te da su "suvišne sve odredbe koje reguliraju rad takvih agencija i posljedično status radnika zaposlenih preko agencija." Zabrana rada privatnim agencijama za zapošljavanje može se činiti radikalnom mjerom koja će destabilizirati tržište. Ipak, zbog uvjeta visoke nezaposlenosti i niske socijalne sigurnosti, Međunarodna organizacija rada (ILO) je 1933. godine Konvencijom 34 zabranila djelovanje privatnih agencija koje naplaćuju svoje usluge u razdoblju od tri godine, kako bi ojačale državne službe za zapošljavanje. Nakon 16 godina, 1949. ILO je popustila prema privatnim agencijama, no Konvencijom 96 propisuje obavezu države da striktnim pravilim regulira njihov rad, te joj ostavlja mogućnost privremene zabrane njihova djelovanja.

Danijel Nestić s Ekonomskog instituta upozorava kako državna regulacija agencija može za krajnju posljedicu imati povećanje nezaposlenosti, što je možda i uzrok velikog broja nezaposlenih u Hrvatskoj:

"Onemogućavanjem rada preko agencija ograničava se fleksibilnost poslodavaca. U tom slučaju, poslodavac će pokušati minimizirati oscilacije u poslovanju, pa će u fazi booma preuzimati manje novih poslova kako bi izbjegao troškove otpušanja u fazi kad se smanjuje poslovanje. Općenito će preuzimati manje rizika. Općenito će zapošljavati manje radnika. Ili će preseliti poslovanje u inozemstvo gdje postoje opcije veće fleksibilnosti. Na razini nacionalnog gospodarstva će tada biti manje zaposlenih i više nezaposlenih. To je rizik pretjerane regulacije."

Članica talijanske konfederacije radničkih sindikata Inca, koja djeluje na području Velike Britanije, prošle je godine, u suradnji s Europskom komisijom, objavila studiju Accessor koja iznosi poražavajuće rezultate o drastičnom povećanju radničke nesigurnosti što proizlazi iz fleksibilizacije tržišta rada. Ugovore na neodređeno s punim radnim vremenom, s plaćenim prijevozom, mirovinskim i zdravstvenim i ostalim beneficijama iz takvih ugovora, sve češće zamjenjuju atipični ugovori: ugovori na pola radnog vremena, privremeni ugovori, ugovori preko agencija za zapošljavanje i slični, za radnike nepovoljni oblici rada. U posljednjih dvadeset godina atipični oblici rada u EU su narasli s 8 posto na 14 posto, u Njemačkoj s 25 posto na 33 posto, a u Francuskoj sa 16 na 25 posto, što znači da je svaki četvrti radnik u nesigurnom radnom odnosu.

S druge strane, istraživanja već potvrđuju kako agencijskim radnicima opada kvaliteta života. "Europska fondacija za poboljšanje životnog standarda je provela istraživanje koje je pokazalo da su radnici zaposleni preko agencija za privremeno zapošljavanje bili slabijeg zdravlja, s niskim sigurnosnim radnim standardom, lošom kontrolom glede radnih uvjeta i radne situacije i s nezanimljivim radnim sadržajem", zaključuje Čujko u svom radu.

"Kult" fleksibilizacije tržišta rada zahtijevat će daljnji porast nesigurnih oblika rada, pa tako i agencijskog, to je neupitno. Pitanje je samo kada i kako će se radništvo suprostaviti ovom negativnom trendu. Mantra "bolje ikakav nego nikakav", posao naravno, neće riješiti radničke probleme.

ANALIZIRAMO

Ovisnost o milijardama od turizma – recept siromašnih

Autor: Ljubica Gatarić

Rizici turizma: Mala zarada, kratka sezona, ulaganje u hotel isplati se tek za 25 godina

Foto: Tino Juric/PIXSELL

Ministar turizma procjenjuje da će ova godina donijeti najviše turista u povijesti Hrvatske i rekordne prihode iznad devet milijardi eura, a investitor i čovjek od brojki Nenad Bakić nedavno je napisao da će hrvatski BDP "rasti više od očekivanja analitičara, a možda i oko jedan posto". To je svakako dobra vijest za Milanovića i njegovu koaliciju u izbornoj godini jer je turistička potrošnja popunila porezne prihode države, u plusu su lokalne jedinice, raste naplata PDV-a, više se troši u trgovini, a taj se optimizam prelio i na cijene nekretnina koje se oporavljaju, posebno u Dalmaciji i na pojedinim otocima. Prihodi od turizma spašavali su Hrvatsku i proteklih šest recesijskih godina, no unatoč solidnim sezonama, milijarde eura koje su potrošili strani turisti proteklih šest godina nisu bili dovoljni da se nadoknade gubici nastali zbog smanjenja domaće potrošnje, otkaza, pada investicija i proizvodnje.

Veći ovisnik samo Malta

– Turizam je velika prednost zemlje, ali i mana, jer nismo znali iskoristiti to što nam je dao Bog i što su nam preci ostavili u nasljeđe – kaže ekonomist Ljubo Jurčić.

Hrvatska se nalazi među jedanaest vodećih država svijeta po ovisnosti o turizmu. Svjetska turistička organizacija rangirala je zemlje po tome koliko turizam pridonosi nacionalnom BDP-u i prema tom kriteriju smjestila nas na visoko 11. od 173 mjesta. Turizam je dominantan za zemlje kao što su Macao, Maldivi, Bahami, Sejšeli... dok "normalne", bogate zemlje na turizmu ostvare 2 do 5 posto BDP-a. Među europskim je državama veći ovisnik o turizmu samo Malta, u kojoj turizam stvara 15,2 posto tamošnjeg BDP-a, a u Hrvatskoj 14,7 posto BDP-a! Odlika je to siromašnih i nerazvijenih država i u tu se sliku uklapamo prema osnovnim ekonomskim i socijalnim pokazateljima. Turizam je niskoprofitabilna djelatnost, investicija u

hotele, primjerice, vrati se tek nakon 25 godina, ovisan je o vremenskim prilikama i okruženju, a k tome sezonskog karaktera. Hrvatski plus predstavljaju dragocjena kulturna baština, prirodna bogatstva, vrijedne nekretnine i ostavština prethodnih generacija.

Nizozemska bolest

– Kretanje u turizmu nije rezultat neke domaće politike, nego se uklapamo u ovogodišnje europske turističke valove – komentira Ljubo Jurčić i objašnjava da bi bez prihoda od turizma ekonomski stajali lošije od Bosne i Hercegovine, Srbije ili Crne Gore. Oboljeli smo od "nizozemske bolesti" jer nijedna hrvatska politika nije bila dovoljno aktivna u razvoju zemlje i svi su se oslanjali na turizam. Svojedobno je i Nizozemska svoj rast temeljila na prihodima od plina, ali se trgnula. Naš turizam može biti dvostruko veći, treba ga razvijati, ali on mora biti dopunska djelatnost, a razvoj se treba temeljiti na industriji i modernim tehnologijama – komentira Ljubo Jurčić. Analitičar Ekonomskog instituta Željko Lovrinčević ovogodišnji rast također smješta u širi europski kontekst.

– Stvari se kreću u dobrom smjeru u Njemačkoj i Velikoj Britaniji te se to odražava i na putovanja. Prihodi su jedno, a pitanje je kolika je zarada. Stopa povrata u turizmu je ispod 4 posto, zbog toga se i dalje ulaže relativno malo – komentira Lovrinčević.

Premda se ministar Lalovac pohvalio rastom prihoda od PDV-a, Lovrinčević upozorava da se taj rast dogodio u prvom dijelu godine, a nakon Uskrsa pomaci su minimalni.

– Dvije su mogućnosti, ili turisti manje troše ili se pogoršala porezna disciplina – kaže Lovrinčević.

I bez mora ljeti od turizma oko 11 milijardi eura

Austriji more ni ne treba, ali zabluda je da turističke uspjehe gradi na skijanju. Štoviše, ljetna sezona brojem gostiju i noćenja nadmašuje zimsku. Lani je u zimskim mjesecima austrijska turistička mjesta posjetilo gotovo 17 milijuna turista, ali ljeti ih je stiglo 20,6 milijuna. U zimskoj sezoni ubrano je 64,5 milijuna noćenja, a u ljetnoj 67,2 milijuna. Zimski se turizam pokazuje "mrvicu" unosnijim pa je Austrija u 2013. od skijaša i drugih zimskih posjetitelja inkasirala oko 12 milijardi eura, dok je ljetni turizam te godine donio 10,7 milijardi eura. Na čemu se temelji uspjeh austrijskog turizma, koji već zarađuje zamalo tripud više od našega i sigurno kroči prema godišnjem prihodu od 25 milijardi eura? – Austrijski turizam počiva na malim obiteljskim hotelima i pansionima s fleksibilnom, obiteljskom radnom snagom. Razvija se sustavno, desetljećima. Osmišljeni su proizvodi za sve tržišne niše, ali i za svaki džep. Zimi dominira skijanje, ali jake su i terme, kupališna sezona na jezerima, biciklizam, planinarenje... – kažu upućeni. (Radmila Kovačević)

Usudili se srušiti naselja koja su nagrdjivala obalu

Turska je posljednjih desetljeća na Mediteranu u turizmu napravila ponajveći iskorak, ali Španjolska se ne da zbaciti s trona. Ova turistička velesila, koja je lani sa 64,9 milijuna gostiju postavila novi rekord, i u ovu je sezonu ušla u velikom stilu, a samo je u srpnju ugostila oko 8,3 milijuna stranaca te tako lanjski srpanj prebacila za šest posto. Treća najpopularnija destinacija svijeta, nakon SAD-a i Francuske, puno dulje od spomenute Turske njeguje svoju turističku tradiciju, a uz nju se ove sezone ne vezuju nikakvi sigurnosni problemi kakvi muče turske domaćine. Nema dvojbe, za španjolski turizam, kao i za naš, ove godine rade i okolnosti, ali na krive turističke poteze nitko nije imun pa ni Španjolska. Jedan od promašaja koji je obilježio snažan razvoj španjolskog turizma bila je i epizoda masovne gradnje apartmana. Kad se vidjelo da apartmanizacija divlja i nagrđuje obalu, Španjolci se nisu libili zbrisati cijela apartmanska naselja. Možda snaga najvećih i jest upravo u snazi kojom se obračunavaju s vlastitim greškama? (Radmila Kovačević)

A REZERVE - NEMA

OPASNA OVISNOST: Sretni zbog rekordne zarade turizma, šute da smo korak do katastrofe

Autor: Danas.hr

Od cestarina, šopinga pa do plaćanja prometnih kazni, turisti ostavljaju milijune u Hrvatskoj. Dok ministar turizma procjenjuje da će prihodi od turista ove godine biti rekordni i premašiti 8 milijardi eura, u Vladi ipak smatraju da gospodarstvo ne ovisi previše o zaradi na suncu i moru.

“Teško je govoriti o preovisnosti o turizmu u zemlji koja je predodređena za turizam. Hrvatska je lijepa zemlja i taj potencijal treba iskorisiti, ali želim naglasiti da već dvije godine, zahvaljujući radu ove Vlade, raste industrijski sektor”, istaknuo je potpredsjednik Vlade Branko Grčić, prenosi RTL

No iako konačno raste industrijska proizvodnja, Hrvatska je druga u Europi, nakon Malte, po izravnom udjelu prihoda od turizma u BDP-u.

Hrvatskoj turizam je zaslužan za 14,7 posto BDP – manje od nas ovisna je Crna Gora, dok je taj udio je u turističkim velesilama Španjolskoj, odnosno Italiji, 5,1 odnosno, 4,4 posto.

Koliko je opasno biti preovisan o jednoj vrlo promjenjivoj grani ekonomije poput turizma, stručnjaci podsjećaju na 1999. i krizu na Kosovu.

“Hrvatska je tada ušla u mini recesiju jer je te godine dolazak turista gotovo u potpunosti izostao, a to je zbog Kosova. Imamo i država koje su u našem bližem okruženju koje su potencijalno čak i nestabilnije”, upozorila je Maruška Vizek s Ekonomskog instituta u Zagrebu.

TROŠI SE USPUT

IDETE LI I DALJE U VELIKE VIKEND ŠOPINGE? U manjini ste, Hrvati su zbog krize drastično promijenili stare navike

Autor: Gordana Galović

Novi trend su manje kupnje u više trgovina, i to dva do tri puta tjedno, nakon povratka s posla, iza 17 sati

Foto: Patrik Macek/PIXSELL

Izazovi za trgovce nikada nisu bili kompleksniji. Kupci danas razvijaju sasvim osobni pristup u istraživanju o proizvodima i trgovcima te načinima kupovanja kombinirajući sve moguće online kanale i fizičku kupnju. Lojalnost kupaca sve je manja i sve je više onih koji kombiniraju odlaske u više trgovina, ovisno o mjestu prodajnog centra, kvaliteti proizvoda i cijeni koju im trgovci nude.

Rast pametnih telefona

U posljednjem istraživanju o globalnoj trgovini u 2015. koje je provela konzultantska kuća PwC njihovi analitičari zaključuju da kupci danas kombiniraju online i offline kanale da bi smanjili nesigurnost i nefleksibilnost, a maksimalno osigurali učinkovitost i užitak kupnje. Fizička kupnja i dalje globalno ostaje glavni kanal, uz stalni rast online kupaca na većini tržišta. Pametni telefoni postali su glavna platforma za istraživanje prije kupovanja, ali većina zadnji korak kupnje i dalje obavlja odlaskom u trgovinu, u kojoj ipak mogu opipati i uživo vidjeti proizvod te konačno odlučiti da li im doista odgovara.

Kupac je danas maksimalno praktičan. Istraživanja pokazuju da je trećina hrvatskih kupaca potpuno odustala od velikih kupnji.

Rast robnih marki

Kupuje se usput, najčešće pri odlasku s posla kući, uglavnom dva do tri puta tjedno, i to nakon 17 sati. Većina trgovaca zbog toga je posljednjih godina produljila radno vrijeme, a posljednji je primjer Ikee koja je zbog primjedbi kupaca produljila radno vrijeme sa 20 na 21 sat uvečer. Hrvatsko tržište maloprodaje obilježio je i značajan rast diskontera, prije svega Lidla, te trgovačkih robnih marki koje su uspjele preuzeti 20 posto vrijednosnog udjela u maloprodajnoj košarici.

- Trendovi u Hrvatskoj maloprodaji nisu isti kao u razvijenim zemljama. Hrvatski kupci od početka krize suočavaju se s padom kupovne moći, a na kupovne navike više od toga utječe pesimizam. Čim su kupci suočeni s neizvjesnošću, odgađaju kupnju svega onog što im nije nužno i taj je trend već neko vrijeme prisutan u Hrvatskoj - ističe Ivan Damir Anić, znanstveni savjetnik sa zagrebačkog Ekonomskog instituta, koji se bavi ponašanjem potrošača.

Hrvatski specifikum

Ivan Damir Anić kaže i da je specifičan kod hrvatskih kupaca i slabiji rast online trgovine u odnosu na ostala, posebice razvijena tržišta.

- Hrvatski kupci jako su nepovjerljivi prema online kupnji i općenito prema bilo kakvom dijeljenju podataka ili plaćanju putem interneta i mobitela, i to je najveća prepreka većem rastu online kupnje - zaključuje Ivan Damir Anić s Ekonomskog instituta.

Važne društvene mreže

Iako većina i dalje ne kupuje online i hrvatski potrošači u velikoj mjeri koriste društvene mreže i ostale online kanale za informiranje o brendovima i trgovcima, uvažavajući pritom dobra ili loša iskustva ostalih kupaca.

Među trendovima koji sve više obilježavaju hrvatsko tržište maloprodaje jest i interes za gotova jela koja su u svoj asortiman uveli veliki trgovački lanci. Prezentirajući nedavno podatke o poslovanju, predsjednik Uprave Konzuma Darko Knez otkrio je da su u tom trgovačkom lancu mjesecima imali ogromne otpise na zapakiranim salatama koje su odmah spremne za upotrebu, a onda se odjednom taj trend preokrenuo i kupci su počeli kupovati takve proizvode. Trgovački lanci odgovarajući na zahtjeve potrošača u ponudu uvode sve više gotovih jela, čak i u premium segmentu kao što je sushi.

Leci izvor informacija

Dok su s jedne strane kupci sve zahtjevniji i traže vrijednost za novac, procjenjuje se da je barem petini kupaca jedini cilj proći što jeftinije i za to su spremni uložiti jako puno truda.

Leci koji stižu u kućne poštanske sandučice glavni su element informiranja za većinu kupaca. Uza sve te izazove trgovci se suočavaju i s onima koje prosječnom kupcu uopće ne padnu na pamet. Dvije najbrojnije potrošačke skupine trenutno su pripadnici takozvane baby boom generacije i milenijske generacije. Dok prvima treba osigurati da im proizvodi na policama nisu previsoko ni prenisko jer im je je naporno do njih dolaziti, drugi su izuzetno zahtjevni, prisutni su online, dobro obrazovani i traže jedinstveni doživljaj kupnje.

SVJETLO U TUNELU

Hrvatski BDP rast će između 0,6 i 0,8 posto, europski 1,2

Piše: Ljubica Gatarić

Stopa nezaposlenosti ima tendenciju pada, iako ostaju neriješeni problemi dugotrajne nezaposlenosti i nezaposlenosti mladih.

Foto: Thinkstock

Eurozona je u drugom kvartalu rasla 0,3 posto u odnosu na prvi, a u usporedbi s istim razdobljem prošle godine povećanje je bilo 1,2 posto. Na razini EU rast je bio još i veći – 1,6 posto, a Finska je ostala jedina članica koja bilježi minuse. Hrvatski će DZS u sljedeći petak objaviti prvu procjenu kvartalnog BDP-a za Hrvatsku i prema svim očekivanjima uklopit ćemo se u pozitivan trend, ali sa stopom koja je niža od europskog ostvarenja. Zrinka Živković-Matijević, glavna ekonomistica RBA, procjenjuje da smo u drugom kvartalu 2015. godine zabilježili 0,65% realnog rasta u odnosu na isto razdoblje prošle godine. U prvom je kvartalu BDP rastao 0,5 posto. To bi bilo najbolje ostvarenje Milanovićeve vlade dosad, a vjeruje se da će rast biti nesporan, bez obzira na to kojom ga statističkom metodologijom evidentirali jer je pri objavi prethodnog kvartala bilo prigovora da DZS nije koristio metodologiju Eurostata. Štoviše, neki makroekonomisti procjenjuju da je gospodarstvo u prosjeku raslo 0,7 posto, a pritom svi očekuju rast između 0,6 i 0,8 posto.

Dosad objavljeni gospodarski pokazatelji kažu da je u prvom dijelu godine industrijska proizvodnja rasla 1,6 posto, trgovina na malo 0,9 posto, izvoz 10,9 posto, a idući se tjedan čeka i podatak o građevinskoj aktivnosti, plaćama za lipanj te prihodima od turizma. Prema prvih pet mjeseci građevina je napokon ostvarila 0,7 posto povećanja na međugodišnjoj razini, a imali smo i povećanje neto (no ne i bruto) plaća od 3,3 posto.

– Prema visokofrekventnim pokazateljima, osobna potrošnja nastavila je rasti i u drugom tromjesečju, pod utjecajem ne samo niske baze, nego i većeg raspoloživog dohotka, izostanka inflatornih pritisaka i prelijevanja pozitivnih učinaka iz turističke predsezona. Uz rast prometa trgovine na malo pad prosječne zaposlenosti bitno se usporio, dok stopa nezaposlenosti ima tendenciju pada, iako ostaju neriješeni problemi

dugotrajne nezaposlenosti, neusklađenosti između potražnje i ponude radne snage, nezaposlenosti mladih i dugoročne tendencije smanjenja aktivnog stanovništava – komentira Zrinka Živković-Matijević.

U rast ne sumnja ni ravnateljica Ekonomskog instituta Dubravka Jurlina-Alibegović, pri čemu posebno ističe oporavak na tržištu rada, smanjenje stope nezaposlenosti i povoljne rezultate robne razmjene s inozemstvom.

– Rast u Hrvatskoj stalno je manji od europskog, a pad veći – upozorava zastupnica HDZ-a u Europarlamentu Ivana Maletić, koja smatra da se Hrvatska gospodarski udaljava od EU.

RASPRAVE & RJEŠENJA

PIŠE MARUŠKA VIZEK Tržište nije ostalo u socijalizmu, ali je prešlo u ortački kapitalizam

Admir Buljubasic / CROPIX

Pravom tržištu, na kojem su najuspješniji oni koji su najizvrsniji, mi u četvrt stoljeća samostalnosti nikada nismo ni dali priliku

Javna rasprava o karakteru ekonomskog sustava u Hrvatskoj izrazito je polarizirana. Dio javnosti zastupa stav da u Hrvatskoj vlada neoliberalni kapitalizam, a drugi dio nje, pak, tvrdi da mi, de facto, još živimo u socijalizmu. Zvuči pomalo nevjerojatno da građani koji žive u istoj zemlji imaju oprečna viđenja istog ekonomskog sustava. No, kako se rasprava odvija uglavnom na ideološkoj razini, često i da bi se skrenula pozornost sa stvarnih gospodarskih problema, ne iznenađuje da postoji velik jaz u percepciji ekonomskog sustava.

Jedini način da se premosti jaz u percepcijama jest da se pogledaju empirijski nalazi o funkcioniranju tržišta u Hrvatskoj. A takve nalaze odnedavno, na sreću, imamo. Kao posljedica suradnje znanstvenika Ekonomskog instituta Zagreb s istraživačima Svjetske banke, hrvatska javnost dobila je istraživanje o stanju tržišnih mehanizama.

Pod tržišnim mehanizmima podrazumijevamo proces formiranja novih poduzeća (ulazak na tržište) i eliminiranja starih poduzeća (izlazak s tržišta). Ti mehanizmi su temeljni zamašnjaci tržišnog kapitalizma. Oni omogućuju proces kreativne destrukcije koji s tržišta eliminira neučinkovita poduzeća kako bi se oslobodio prostor za nove i učinkovitije tvrtke, s ciljem povećanja ukupne količine proizvodnje.

Kako se kod nas ukupna količina proizvodnje ne povećava, nije iznenađenje što istraživanje sugerira da tržišni mehanizmi ne funkcioniraju. Nova se poduzeća osnivaju, a stara gase dva do tri puta rjeđe nego u zemljama regije.

Istraživanje pokazuje i da su poduzeća koja se ugase ili završe u stečaju efikasnija od onih koja ostaju na tržištu. To znači da se tržište u Hrvatskoj može opisati kao močvaru. Niti se u nju ulijeva nova voda (nova poduzeća), niti se iz nje izljevaju ustajala voda (stara neefikasna poduzeća).

Ovo malo tržišnih sila koje pak funkcioniraju teško je svesti pod pojam neoliberalni kapitalizam - njega možemo pripisati tek procesima vezanim uz divljački provedenu privatizaciju.

Ako nemamo neoliberalni kapitalizam, znači li to da nikada nismo izašli iz socijalizma? Mentalitetom smo možda zaista i ostali u socijalizmu, ali budući da tržište (makar u naznakama) imamo, to znači da je socijalistička organizacija tržišta definitivno iza nas.

U kakvom onda sustavu živimo? U takvom u kojem se tržište organizira po principu tko je kome rođak, kum i zemljak. Najbliža definicija takvog kapitalizma je ortački kapitalizam, u kojem uspjeva poslovni čovjek koji ima bliske veze s političarima i direktorima javnih poduzeća i ustanova. Glavni kriterij za uspjeh u ortačkom kapitalizmu nije izvrsnost kao u liberalnom kapitalizmu, nego lista kontakata koju imate u mobitelu.

Ortački kapitalizam, naravno, podrazumijeva da država ima velik upliv u ekonomski život zemlje, što je u hrvatskom slučaju nepobitna istina.

Kako naš kapitalizam zasnovan na principu tko koga poznaje utječe na tržišne mehanizme? Činjenica da naša poduzeća propadaju tri puta rjeđe od onih u drugim državama nije nipošto testament izvrsnosti naših poduzetnika, nego dokaz da se preko neformalnih ortačkih mreža na životu održavaju neefikasna poduzeća. Kako? Tako da se u njih ulijeva državni novac i novac javnih poduzeća. Ili preko subvencija i sanacija, no, nažalost, mnogo češće putem procesa javne nabave koji je neraskidivo povezan s koruptivnim radnjama.

Najvažniji kriterij za izlazak s tržišta stoga neće biti nečija neuspješnost i odsutnost izvrsnosti, nego nedostatak kontakata s onim ljudima koji svojim odlukama to poduzeće mogu ne samo održati na životu nego ga i učiniti uspješnim. Isti razlog uzrokuje i slabašnu učestalost kreiranja novih poduzeća. Ortačke mreže omogućuju neizvrsnim poduzetnicima da uspješno preživljavaju izazovne tržišne uvjete.

No, da bi se interesi ortaka zaštitili, konkurencija u njihovom tržišnom segmentu nije dobrodošla. Stoga se stvaraju nevidljive barijere, kontradiktorna tumačenja javne uprave, represija poreznih i inih inspekcija.

U takvim uvjetima, tek rijetki su motivirani za osnivanje novih poduzeća. Rezultat ovih procesa međutim nije samo istinskog poduzetničkog duha u korjenu, već i stvaranje vrlo nezdrave poslovne klime. Ti procesi također služe i kao vrlo učinkovit repelent za sve potencijalne strane investitore koji žele kod nas uložiti novac.

Hrvatska, dakle, nije socijalistička republika, niti je kraljevina neoliberalnog kapitalizma.

U ovoj je zemlji "sveto trojstvo" političar - direktor u javnom sektoru - poduzetnik. Ta trojstva premrežila su cjelokupno gospodarstvo, zbog čega je proces kreativne destrukcije na umoru, a djelovanje tržišnih mehanizama dovedeno je do perverzije.

To, naravno, ne znači da ne postoje poduzetnici koji su u ovoj zemlji uspjeli baš zato što su izvrsni. Na sreću, imamo i dovoljno takvih, no zamjetno je da njihovo nezadovoljstvo i frustracija zbog "tržišne" situacije u zemlji svakodnevno raste. Stoga, ako vas netko zapita u kakvoj ekonomiji živite, nemojte reći u socijalizmu, jer smo iz njega izašli prije 25 godina.

Nemojte reći ni da živite u neoliberalnom kapitalizmu jer vam dokazi ne idu u prilog. Recite da je najbolji opis za ekonomiju u kojoj živite ortački kapitalizam, a da pravom tržištu, na kojem su najuspješniji oni koji su najizvrsniji, mi u četvrt stoljeća samostalnosti nikada nismo ni dali priliku.

'Planom CHF put u stečaj se ubrzava'

Autor: Jadranka Dozan

G. Stanzl/PIXSELL

Raspoloživi dohodak građana u tri godine je pao 10-ak posto, problem je što nema novih radnih mjesta, a 'švicarac' je kap u moru.

Mada u formuli za rješavanje problema kredita u švicarskim francima i dalje nedostaje dosta varijabli, razne računice u vezi s Vladinim modelom konverzije i otpisa frcaju na sve strane.

Vlada je ugrubo iznijela što bi to trebalo uveseliti CHF dužnike, HNB je dao okvirne procjene ukupnoga ceha, a kako će u skorom prijedlogu tehničke izvedbe izgledati detalji ionako je manje bitno. Misija Udruge Franak, koja se u hodu prometnula iz zaštite malih potrošača u (primarno) obranu interesa velikih CHF dužnika, uspjela je. Banke su, sada to izgleda prilično očito, igrale na pogrešnu kartu i tako pripomogle Franku. Podcijenile su nezajažljivost politike u borbi za vlast i predugo su razjedinjeno vrdale puštajući da se razvodni inicijativa traženja kompromisnog rješenja.

Hoće li Vladina neposredna (izborna) misija s velikim ulogom na četiri posto obitelji s CHF kreditima, o tom potom. Ali izvjesno je da šest milijardi kuna procijenjena ceha - od čega će najmanje četvrtina otići za otpise dužnicima 'kapitalcima' s (više) milijunskim kreditima - neće pasti samo na banke. Osim toga, šest milijardi nije i iznos ukupnih efekata najnovijeg Vladina manevara. Za početak, i taj manevar ima ozbiljne šupljine u pogledu ustavnosti i utuživosti, iako je dvojbeno hoće li banke za njima i posegnuti ili će opet samo prijetiti. To će dijelom sigurno ovisiti o tome koliki će im porezni štiti država osigurati, tj. koliki dio troška će se u drugom koraku prevaliti na porezne obveznike.

O neizravnim troškovima i efektima za sustav da se i ne govori. A ti su su potencijalni rizici razorniji od socijalnog problema ugroženih CHF dužnika. "Problem švicaraca kap je u moru. U Hrvatskoj je daleko veći problem što se stalno urušava kapacitet za servisiranje dugova općenito, a tu je ključno to što se ne generiraju radna mjesta u gospodarstvu. Raspoloživi dohodak građana u posljednje je tri godine pao 10-ak posto", kaže Željko Lovrinčević s Ekonomskog instituta. Ovaj Vladin potez, kaže, samo će ubrzati klizanje Hrvatske prema neodrživoj situaciji, odnosno bankrotu. "Danas imamo švicarce koji su problem ne malog broja ljudi, ali svakako nije sustavni rizik, a politika potencira poteze koji prijete sustavnim rizikom", ističe.

U očekivanom natjecanju političara u obećanjima i darovima neki su već postavili pitanje zašto, kad se već primjenjuje retroaktivni princip, isti ne bi vrijedio i za one koji su otplatili kredit. Sljedeći korak moglo bi biti pitanje zašto ne ponuditi konverziju i dužnicima s kreditima u kunama? Oni su, naime, dosad plaćali više i od eurskih i od CHF-dužnika. Ispada da su iskazivanjem povjerenja u domaću valutu i podrškom verbalnom stremljenju nositelja ekonomske politike k deeurizaciji (dosad) oni ispali samo najveći naivci i gubitnici. Koji će usto platiti i dio ceha 'frankaša', uključujući i milijunaše. Kako god bilo, nemali dio ceha te operacije prelit će se u deficit i javni dug, upozorava Lovrinčević.

To u najmanju ruku ne pogoduje premiji rizika zemlje koja nam je i danas gotovo najviša u EU. Samo 0,3 posto rasta te premije godišnje odnosi milijardu kuna. A što nas čeka kad na tržištima krene rast kamata koji se očekuje za npr. dvije godine, druga je priča koja se tiče svih dužnika i valuta duga. Lovrinčević stoga ističe kako se u rješavanju problema CHF kredita moralo ići samo na socijalno ugrožene građane. "Zbog nezainteresiranosti i nerada Ministarstva financija i Hrvatske narodne banke, umjesto približno dvije milijarde kuna imat ćemo višestruko veće direktne i indirektne troškove", zaključuje.

VLADINA IDEJA

DUŽNICI ZADOVOLJNI RJEŠENJEM ZA ŠVICARAC, ALI UPOZORAVAJU I nakon konverzije kredita svima prijeti opasnost rasta Euribora

Autor: Adriano Milovan, Goran Penić

Udruga Franak traži da Vlada precizno definira način na koji će se obračunavati kamata na eurske kredite

Udruga Franak od Vlade traži da u sklopu najavljenog zakonskog rješenja problema dužnika u švicarskim francima precizno definira i način na koji će se na preostalu glavnici obračunavati kamate.

Kako nam je rekao Jurica Dobrinić, jedan od čelnika Udruge Franak, i član njezina pravno-ekonomskog tima, pitanje načina obračuna kamatnih stopa na ostatak kredita za dužnike je veoma važno. U tome se, strahuju u Udruzi, možda krije i ključ daljnje sudbine 60-ak tisuća sadašnjih dužnika u francima. Stoga od Vlade žele da to pitanje pobliže definira, svakako jasnije nego do sada, kako bi se izbjegao potencijalni novi krah dužnika. Ne žele ni da o tome odlučuje svaka banka zasebno.

- Pitanje određivanja kamatnih stopa na ostatak duga moglo bi otvoriti Pandorinu kutiju. Zato bi bilo dobro da se i to pitanje sada riješi jasno - rekao nam je u Dobrinić.

Žele fiksnu kamatu

Dužnici u francima strahuju da bi, nakon divljanja tečaja švicarca koje ih je bacilo na prosjački štap, mogli postati žrtve i novog divljanja kamatnih stopa. Naime, prilikom konverzije kredita iz franaka u eure na njihova će se zaduženja, odnosno ono što će ostati od njih, primjenjivati kamatne stope kao i na ostale kredite u eurima. To znači da će one moći biti ili fiksne, što bi dužnici u francima uglavnom i željeli, ili promjenjive, pri čemu bi se kao parametar za njihovo određivanje koristio Euribor ili Nacionalna referentna stopa (NRS). No, u Udruzi Franak, kao i brojni dužnici u francima, strahuju da bi Euribor, koji se sada nalazi na niskim razinama, mogao podivljati i tako im povećati teret otplate rata kredita.

- Fiksna kamatna stopa svakako bi bila prihvatljivija jer su kamate vezane za Euribor novi mač nad glavama dužnika. Kod promjenjive kamatne stope, NRS je za nas puno bolja varijanta promjenjivog parametra - upozorava i Goran Aleksić, bivši koordinator Udruge Franak.

Predizborno ozračje

- Nema sumnje da bi za Udrugu Franak najpovoljnije rješenje bilo da im država zakonom definira način obračuna kamata jer bi dužnici u francima tako bili najmirniji i najsigurniji. S obzirom na predizborno ozračje, za očekivati je da će im Vlada vjerojatno, na ovaj ili onaj način, zakonski to i definirati - primjećuje Maruška Vizek s Ekonomskog instituta.

Vizek se slaže s ocjenama da nitko u ovom trenutku ne može procijeniti kako će se kretati vrijednost Euribora u budućnosti, a time i rate kredita onih dužnika kojima je on temelj određivanja kamatnih stopa. Ipak, upozorava da će presudnu ulogu u tome odigrati zbivanja u eurozoni.

Povijesno niske razine

- Euribor se sada nalazi na povijesno vrlo niskim razinama i očekuje se da će na njima ostati do jeseni sljedeće godine, sve dok traje politika 'kvantitativnog popuštanja' u zoni eura. U ovom trenutku nije moguće reći što će se događati nakon toga jer nije jasno ni hoće li se politika kvantitativnog popuštanja nastaviti i nakon jeseni 2016. To će prije svega ovisiti o ekonomskoj situaciji u eurozoni u sljedećem razdoblju - poručuje Vizek.

Dio dužnika u švicarcima jučer je uznemirio i najavljeni način konverzije. Jedan od spornih dijelova, smatraju, vezan je uz tečaj po kojem će se obavljati konverzija. Dakle, konverzija kredita iz švicarskog franka u euro odvijat će se po kamatnoj stopi koja je vrijedila na dan uzimanja kredita, ali po tržišnom tečaju HNB-a ili poslovne banke koji bude važeći na dan konverzije.

Jednakost dužnika

To su jučer potvrdili ministar financija Boris Lalovac te potpredsjednik Vlade za gospodarstvo Branko Grčić. Razlog za takav model jest mađarski "poučak". Naime, Mađari su u početku konvertirali kredite prema tečaju na dan uzimanja kredita, pa im je Europski sud srušio tu odluku. U našoj varijanti zato se pazilona taj detalj kao i na to da se izjednači položaj dužnika u francima s onima u eurima kako se ne bi postavilo pitanje jednakosti među građanima koje propisuje Ustav.

NAJUPEČATLJIVIJI DOPRINOS OSOBNE POTROŠNJE

- Nije više samo izvoz onaj koji pridonosi oporavku, ono što je najupečatljivije jest velik doprinos osobne potrošnje, u velikoj mjeri determiniran našim poreznim mjerama kojima smo ljudima povećali plaće, a s druge strane, prvi put nakon izbijanja krize, nakon 2008. godine, pozitivan je doprinos i investicija. Najteži dio posla koji je bio pred Vladom, da potaknemo investicijski ciklus što kroz javni sektor, što kroz potporu privatnom sektoru, konačno je dao rezultate pa imamo značajan doprinos investicija u pozitivnom smislu u drugom kvartalu - ističe Grčić. On smatra da je stopa gospodarskog rasta od 1,2 posto dobar znak, koji praktički eliminira sve kritike, da je oporavak na razini statističke pogreške, ili da smo izišli iz recesije, ali da su stope izuzetno male. "Sada smo prošli tu granicu od 1 posto i mislim da je to znak da idemo dobrim putem", kaže potpredsjednik Vlade.

DAMIR NOVOTNY
ekonomski analitičar

I Grčka ima takav rast

- To je pozitivno i posljedica je onoga o čemu govorimo, da je bio jak rast izvoza, kao i industrijske proizvodnje, a nešto malo je povećana i domaća potrošnja. Trendovi nisu loši, no moramo naglasiti da to nije posljedica pozitivne ekonomske politike, to je odradio privatni sektor. A jaka turistička potrošnja povećala je domaću potražnju. To je dobar signal da se ekonomija sama oporavlja, međutim, najveći su doprinos dali izvoznici. Drvnoprerađivački, prehrambeni, farmaceutske i metaloprerađivački izvoznici vidjeli su šansu na međunarodnom tržištu. Industrijska proizvodnja je porasla i to je dalo doprinos oživljavanju ekonomije u cjelini. To je dobro, ali moramo znati da i Grčka ima takav rast. Na razini godine to će biti kako

smo i očekivali, između 0,7 i 1 posto. Ali tu nema novih radnih mjesta, to tek trebamo dočekati jer je za to potreban rast od 3,5 do 4 posto - ističe ekonomski analitičar Damir Novotny.

ŽELJKO LOVRINČEVIĆ

ekonomski analitičar

Javni dug raste 10 puta brže

- Glavni izvori rasta jesu trgovina na malo i impulsi koji su došli od bolje turističke predsezone. BDP je ove godine mnogo više generiran na Jadranu, nego u Slavoniji, zbog suše. Imamo gubitnike i dobitnike. Utjecaj turističke sezone nastaviti će se i u trećem kvartalu, ako ne i promet u trgovini na malo. Izvor rasta primarno je toplo vrijeme, iznimno povoljna godina za turistička kretanja, kao i u cijeloj Europi. Došlo je ponovno do kretanja dijela tržišta, poput Njemačke ili Skandinavije, a turisti uz to zaobilaze nesigurne destinacije, poput sjevera Afrike i tada Grčke, što se pozitivno odrazilo na našu ekonomiju. No, treba imati na umu da je, dok je BDP porastao u odnosu na prošlu godinu za približno dvije milijarde, u istom razdoblju javni dug rastao za više od 20 milijardi. Što je deset puta više nego prirast proizvodnje i doseže 90 posto BDP-a. Realni sektor stagnira, a ovo što se događa bez oporavka investicija i građevinskog sektora ovisi o oscilacijama vremena - kaže analitičar Željko Lovrinčević.

DOMAGOJ IVAN MILOŠEVIĆ

HDZ

Ovaj rast građani neće osjetiti

Ovaj gospodarski rast, nažalost, hrvatski građani neće osjetiti. Treba naglasiti da ovim tempom Hrvatska zaostaje sve više i više - standard građana urušen je za više od deset posto u posljednje tri godine, a nezaposlenost mladih je viša od 50 posto - među najvećima u EU i daleko najveći kada gledamo tranzicijske zemlje. Kada pogledamo veliku većinu parametara - ostajemo prikovani za europsko dno - rekao je na konferenciji za novinare saborski zastupnik HDZ-a Domagoj Ivan Milošević. "Prekasno i premalo. Vlada bi nas ovim tempom u 2008. godinu vratila negdje 2045. godine. A za to hrvatski građani nemaju strpljenja, niti svi zajedno imamo vremena," rekao je Milošević.

DRUGO TROMJESEČJE: RAST ZA 1,2 %

BDP bolji od očekivanog, ali je rast još nedovoljan

Autor: Igor BOŠNJAK

Foto: Filip Brala/PIXSELL

To je treće tromjesečje zaredom u kojemu hrvatski BDP raste

Prema prvim procjenama Državnog zavoda za statistiku, koje je na konferenciji za novinare objavio ravnatelj Marko Krištof, BDP je u drugom tromjesečju 2015. godine realno bio veći za 1,2 posto u odnosu na isto tromjesečje 2014. godine.

Iako su procjene analitičara najavljivale kako bi BDP mogao porasti za oko 0,7 posto, on je za 0,5 posto premašio očekivanja. To je već treće tromjesečje zaredom da BDP raste, ali prema riječima najupućenijih u ta kretanja, riječ je prije svega o posljedicama objektivnih okolnosti, pa i sunčanijeg vremena. Ipak, to je najsnažniji rast hrvatskog gospodarstva još od 2009. godine, a možemo ga zahvaliti prije svega jačanju osobne potrošnje koja je ujedno i najveća sastavnica BDP-a. Na to ukazuje rast prometa u trgovini na malo u drugom tromjesečju za približno 2,5 posto u odnosu na isto lanjsko razdoblje.

Rast izvoza

Dodajmo i kako sezonski prilagođeni tromjesečni BDP u odnosu na prethodna tri mjeseca bilježi pozitivnu stopu promjene od 0,7 posto. Među sastavnicama domaće potražnje najsnažniji pozitivan utjecaj na kretanje gospodarske aktivnosti prouzročeni je rastom izdataka za konačnu potrošnju kućanstava, ističe se u procjeni Državnog zavoda za statistiku. Doprinos inozemne netopotražnje bio je pozitivan (1,1 posto).

Najveći pozitivan doprinos povećanju obujma BDP-a u drugom tromjesečju 2015. ostvaren je rastom izvoza roba i usluga. Prema podacima DZS-a, Hrvatska je u prvih šest mjeseci izvezla roba u vrijednosti 41,6 milijardi kuna, što je 11,5 posto više nego u istom lanjskom razdoblju. Na tome najviše možemo zahvaliti rastu gospodarstva Europske unije, našeg najvećeg vanjskotrgovinskog partnera. Uvoz je istovremeno porastao za 4,9 posto i dosegao 68 milijardi kuna.

Prva procjena pokazuje da je tromjesečna bruto dodana vrijednost (BDV) u drugom tromjesečju 2015. realno veća za 1,3 % u odnosu na isto tromjesečje 2014. prema originalnim podacima. Najveći doprinos rastu tromjesečnog BDV-a u drugom tromjesečju 2015. ostvaren je u djelatnosti trgovine na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikla, a najveći doprinos smanjenju obujma ostvaren je u djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva.

- To je brojka kojom možemo biti jako zadovoljni. Nismo više u ranim 2000. godinama, a ono što je još važnije, rastu izvoz i industrijska proizvodnja, a tek onda potrošnja. To su sve posljedice određenih aktivnih mjera, smanjenja nekih poreznih stopa, da, i okruženja, ali ne isključivo članstva Hrvatske u Europskoj uniji, jer kada bi to bilo tako, onda bi sve članice EU-a bile jednako uređene i ne bi ni jedna imala problema, a nije baš tako - komentirao je podatke o BDP-u premijer Zoran Milanović. Dodao je kako je Hrvatska imala koristi od Europske unije te da je Vlada posebno u ovoj godini izuzetno uspješna u korištenju europskih fondova.

Potpredsjednik Vlade i ministar regionalnog razvoja i EU fondova Branko Grčić procjenjuje kako takav rast BDP-a ukazuje na snažnu promjenu trenda u gospodarstvu te da će s tim dobrim rezultatom Vlada tražiti povjerenje građana za idući mandat. "To su jako dobre vijesti. Unatoč činjenici da mnogi nisu vjerovali da se događa snažna promjena trenda u gospodarstvu, drugi kvartal završavamo s ovako visokom stopom rasta, pri čemu prije svega mislim u odnosu na ono što su ekonomski analitičari i drugi relevantni ljudi u državi projicirali. Dogodilo se to da je ta stopa i veća od toga", kazao je Grčić, dodajući kako Vladu posebno veseli da su njihove mjere konačno pridonijele da su sve komponente BDP-a pozitivne.

Velika očekivanja

Potpredsjednik Vlade ističe i da se mnogo očekuje u trećem kvartalu, zbog odlične turističke sezone, kada očekuje jako dobar rezultat. On ocjenjuje da je Vlada odradila dobru pripremu te donijela neke ključne mjere, kao što su poticaji osobnoj potrošnji, investicijama te pojačanom korištenju EU fondova, istaknuvši pritom da je ono samo u prvih šest mjeseci ove godine čak tri puta više nego u prvih šest mjeseci prošle godine, što je sve dalo doprinos ovakvom rezultatu.

- Zatvaramo naš mandat i ciklus dobrim rezultatom i ono što možemo biti sigurni jest da ćemo s dobrim rezultatima ući vrlo brzo u kampanju, na tome ju bazirati i tražiti povjerenje građana za idući mandat, jer smo dokazali da u konačnici postićemo rezultate za koje smo se borili - zaključio je Grčić.

BDP narastao 1,5 mlrd, a javni dug 20 milijardi - toga nema na naslovnicama

Autor: ib

Banke majke domaćih vodećih banaka, prema našim informacijama, poslat će pismo ministru financija Borisu Lalovcu kako bi upozorile da konačno rješenje vezano za kredite u švicarskim francima mora biti ravnopravno prema korisnicima kredita u drugim valutama. Za komentar cijelog slučaja švicarskog franka zamolili smo uglednog ekonomskog analitičara Željka Lovrinčevića.

"U ovim je trenucima javni dug prešao 90 posto BDP-a uz tendenciju ubrzavanja. BDP je u prvih šest mjeseci narastao milijardu i pol kuna, a javni dug je narastao 20 milijardi kuna. Dakle, četrnaest puta više. Pune su naslovnice jednog indikatora, a nema govora o drugome. Rješenje koje se donosi mora biti ustavno održivo što znači da svi dužnici moraju biti u istom položaju. Problem je što se radi o izrazito nesocijalnu i loše usmjerenu mjeru za koju su imali osam mjeseci da pripreme kriterije, no nisu napravili ništa", rekao je Lovrinčević.

"Ministarstvo financija i HNB su trebali pripremiti takve kriterije kojima će razdvojiti socijalne slučajeve od onih kojima je to bila čista špekulacija. Nitko ne izlazi sa strukturom kredita u javnost. Zato što u toj skupini ima ljudi koji su izuzetno bogati i stoje u zavjetrini očekujući zaraditi na potrebitima. Uz dvije milijarde objektivno potrebitih eura, guraju se još 4.5 milijardi onih koji špekuliraju. Posao ministarstva i HNB bio je to napraviti, no oni nisu bili zainteresirani to riješiti, a sada to pokušavaju riješiti u predizbornoj kampanji. Međutim, više od 50 posto toga čine bogati ljudi, poput estradnih zvijezda, glavnih urednika i ostalih koji sami sebi daju subvencije, a uzimaju onima kojima najviše treba, poreznim obveznicima. Uzet će im se oko 4250 kn po poreznom obvezniku.", kaže Lovrinčević.

"Najglasniji su oni koji financiraju nekoliko socijalnih slučajeva iz raznih ad hoc udruga, a koji time investiraju u vlastite subvencije. Vlada i HNB (koji je tehnički izvršilac radova) trebali su razdvojiti te skupine. Naravno, oporba tu nije ništa nevina, jer se boji osuditi ovu manipulaciju kako ne bi izgubila izbore. No, to će se sve vratiti kao bumerang jer to znači davanje 4 i pol milijarde kuna onima kojima to treba", govori Lovrinčević.

"To će utjecati i na kreditni rejting Hrvatske zato što većina troška neće doći kroz izravni trošak nego kroz neizravni trošak, kroz rast premije rizika, povećanje javnog duga, a u konačnici i kamata na zaduženja, kako države, tako i građana. Dva i pol puta će neizravni trošak biti veći od izravnog, zbog indolencije Vlade od osam mjeseci, past će na leđa gospodarstva", zaključuje Lovrinčević